

Adalbertam Becenbergeram veltīta starptautiska konference Berlīnē

2022. gada 11.–13. oktobrī Maincas Zinātņu un literatūras akadēmija sadarbībā ar Lietuvas Republikas vēstniecību Vācijā, Reinzemes-Pfalcas federālo pārstāvniecību, „Prūsijas“ un Baltistikas biedrībām uzaicināja vairāku nozaru un valstu pārstāvjus uz starptautisku konferenci Berlīnē, kas veltīta baltistikas sācēja, arheologa, Kēnigsbergas universitātes profesora un rektora Adalberta Becenbergera (*Adalbert Bezenberger*) piemiņai. Bija pagājuši 100 gadi kopš zinātnieka nāves, un tā bija laba iespēja pārskatīt un izvērtēt aktuālākos profesora darbus, īpaši tos, kas iezīmējuši kādas vadlīnijas un iedvesmojuši nākamās paaudzes tos turpināt un padziļināt.

Konferencē piedalījās referenti no Vācijas, Lietuvas, Polijas, Latvijas, Francijas, Itālijas. Starpdisciplināro koncepciju noteica A. Becenbergera personība un darbība: arheoloģija un baltistika ir cieši saistītas un balsta viena otru. Konferences raitu darbu nodrošināja divas organizatores: valodniece Kristiāne Šillere (*Christiane Schiller*) un arheoloģe Heidemarija Eilbrahta (*Heidemarie Eilbracht*).

Pasākuma atklāšana notika Lietuvas Republikas vēstniecībā, kur viesus uzņēma Lietuvas Republikas pilnvarotais ministrs, diplomātiskās pārstāvniecības vadītāja vietnieks Vaidots Karvelis (*Vaidotas Karvelis*). Maincas Zinātņu un literatūras akadēmijas vārdā K. Šillere nolasīja Ritas Heizeres (*Rita Heuser*) apsveikuma runu, uzstājās arī biedrības „Prūsija“ vadītājs Hanss Jergs Frēze (*Hans-Jörg Froese*). Konferences rīkotājiem bija izdevies atrast un uzaicināt Adalberta Becenbergera mazmazdēlu prof. dr. Tilmāni Becenbergeru (*Tilman Bezenberger*). Uz vakara viesiem iespaidu atstāja profesora stāsts par ģimenē lolotu slavenā vecvectēva piemiņu un viņa attēlu. Atklāšanas oficiālā daļa noslēdzās ar H. Eilbrahtas un K. Šilleres ievadrunu, kurā tika atspoguļoti Adalberta Becenbergera dzīves un darbības svarīgākie fakti.

Nākamās divas dienas bija intensīva konferences darba pilnas. Profesora daudzpusīgā zinātniskā un sabiedriskā darbība, neparastā produktivitāte, organizatoriskās spējas, ciešā sadarbība ar baltu valodas un kultūru kopjošo inteliģenci radīja šīs konferences tēmu daudzveidību. Referāti tika grupēti blokos tā, lai arheoloģijas un vēstures tēmas mijas ar lingvistiskām. Tādā veidā konferences dalībnieki varēja novērtēt Becenberģera nozīmi radniecīgajai zinātnes nozarei. Katram runātājam bija ar ko papildināt profesora biogrāfiju, lai ne tikai izgaisnotu viņa ieguldījumu zinātnē, bet arī papildinātu to ar attiecīgiem akcentiem un pēdējos gadu desmitos izpētiem faktiem.

Becenberģera dibināto Prūsijas senatnes biedrību Kēnigsberģā raksturoja Hanss Jergs Frēze (Verdera/Hāfele) un Heino Neimaijers (*Heino Neumayer*, Berlīne), izceļot šīs organizācijas saiknes ar Berlīnes Karaliskā muzeja Aizvēstures nodaļu (*Adalbert Bezenberger und sein Wirken für die Altertums-gesellschaft Prussia*). Zinātniskās un sabiedriskās aktivitātes, kas veltītas Austrumprūsijas lietuviešu kultūrai, prezentēja Nijole Strakauskaitē (*Nijolė Strakauskaitė*, Klaipēda) (*Adalbert Bezenberger and Prussian Lithuania: Scholar and Protector of Cultural Tradition*). Referente uzsvēra profesora lielo ieinteresētību Kuršu kāpās, kam viņš veltījis divus zinātniskus pētījumus. Lingvists Oigens Hils (*Eugen Hill*, Ķelne) atzinīgi vērtēja Becenberģera kā salīdzinošās baltistikas aizsācēja lomu, īpaši lietuviešu un latviešu veco rakstu izpētē (*Adalbert Bezenberger und die vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*). Bonifacs Stundža (*Bonifacas Stundžia*, Viļņa) no mūsdienu akcentoloģijas perspektīvas runāja par Becenberģera novatorisko ieguldījumu lietuviešu prosodijas pētniecībā (*Adalbert Bezenberger's Contribution to Baltic Accentology*). Daniels Petī (*Daniel Petit*, Parīze), pamatojoties uz Becenberģera piezīmēm par refleksīvajiem vietniekvārdiem baltu valodās, savos pētījumos ir atklājis, ka to lietojums vecajos tekstos bieži vien nav bijis autentisks, bet gan ietekmēts no oriģināla, no kura tas tulkots (*Das Reflexivpronomen im Baltischen: der Beitrag von Adalbert Bezenberger*).

Vēlāk konferences gaitu pārņēma arheologi. Toms Rimkus (*Tomas Rimkus*, Šlēsviga/Klaipēda) iepazīstināja ar Becenberģera veikto Aukštumalas purva izpētē, ziņoja, ka nesen lietuviešu arheologi atgriezušies pie šā objekta un, izmantojot mūsdienu metodes, atraduši Svidras resp. senā akmens laikmeta (paleolīta) kultūras artefaktus (*Continuing where Bezenberger left — Final Palaeolithic studies at Aukštumala Highmoor (Augstumaller Moor) in coastal Lithuania*). Jaroslavs Soberajs (*Jarosław Sobieraj*, Olština) norādīja,

ka Becenbergera izrakumi Kuršu kāpās un Mazūrījā bija vieni no pirmajiem, kas atklāja akmens un bronzas laikmeta mantojumu Austrumprūsijā (*Adalbert Bezenberger's research on the early prehistory of East Prussia*). Pirmās dienas pēdējā daļa bija veltīta filoloģijai. Žavinta Sidabraite (*Žavinta Sidabraitė, Viļņa*) stāstīja par Becenbergera ieguldījumu lietuviešu literatūras vēsturē, kam veltīti trīs profesora darbi, tostarp detalizēts ziņojums par Kristijonu Donelaii (*Adalbert Bezenberger as a Historian of Lithuanian Literature: Accents and Reception*). Pirmās dienas darbu beidza Daļa Kiselūnaite (*Dalia Kiselūnaitė, Viļņa*), kura iepazīstināja ar Becenbergera darbību Vācijas skaņu arhīvā, kur glabājas daži no pirmajiem lietuviešu dialektu skaņu ierakstiem (*Bezenbergers Beitrag für das Deutsche Lautarchiv*).

Otrā sēdes diena sākās ar arheologu referātiem. Mirosļavs J. Hofmanis (*Mirosław J. Hoffmann, Olština*) stāstīja par Becenbergera ierakstītajiem dzelzs laikmeta atradumiem bijušajā Tarlauku pilī (*Täberlack*), ar šo objektu saistītajiem dokumentiem un vēstulēm (*Adalbert Bezenberger und seine archäologischen Untersuchungen am Beispiel der früheisenzeitlichen Siedlung „Jungfernberg“ in Täberlack, Kr. Angerburg (Ostpreußen)*). Rasa Banīte-Rovela (*Rasa Banytė-Rowell, Viļņa*) novērtēja profesora veiktos Šernu kapulauka pētījumus un izdoto ilustrēto izdevumu, kam pateicoties izrakumu rezultāti iekļuva zinātnes vēsturē (*A. Bezenberger's excavations of Schernen/Šernai Cemetery in Kr. Memel (Klaipėda): possibilities and results of analysis of his publication*). Audrones Bļujienes (*Audronė Bliujienė, Klaipėda*) un Jurgas Bagdzevičienes (*Jurga Bagdzevičienė, Viļņa*) ziņojums (*Interdisciplinary research by Adalbert Bezenberger*) atgādināja, ka publikācijās par bronzas laikmeta atradumiem Becenbergers secinājumus izdarīja, pamatojoties uz ķīmisko analīzi, viņam sekoja lietuviešu arheologi, tādā veidā iekļaujot lietuviešu materiālu starptautiskā kontekstā. Viņa materiāla atkārtota pārbaude ar modernām metodēm varētu paplašināt Becenbergera laikā sākto datubāzi, jo daudzi atradumi kara laikā pazuduši. Valodnieks Pjetro U. Dini (*Pietro U. Dini, Piza*) akcentēja Becenbergera nopelnus prūsistikas jomā, uzsverot profesora novatorismu, virzību, uzmanību tekstiem un onomastikai, kā arī to, ka viņš bijis pirmais, kurš sniedzis kritisku apskatu par tā laika darbiem prūsistikā (*Bezenberger und die altpreußische Sprache*). Lidija Leikuma (Rīga) stāstīja par Becenbergera ieguldījumu latviešu dialektoloģijā, izcēla viņu kā šīs jomas pionieri, konsekventu baltistikas organizētāju un izdevēju (*Adalbert Bezenberger und die lettische Dialektologie*). Lina Plaušīnaitīte (*Lina*

Plaušīnaitytė, Viļņa) nolasīja kopā ar Vilmu Zubaitieni (*Vilma Zubaitienė*) sagatavoto referātu, kurā akcentēja Becenberģera ieguldījumu Būgas sāktaļā lietuviešu valodas vārdnīcā (*Adalbert Bezenbergers Forschungen zur litauischen Lexikologie und ihre Rezeption in den lexikographischen Arbeiten von Kazimieras Būga*). Romāns Širouhovs (*Roman Shiroukhov*, Šlēsviga) un Sesīlija Hergelijū (*Cecilia Hergeligiū*, Mainca/Berlīne) iepazīstināja ar projekta rezultātiem, ko viņi ieguvuši, izmantojot modernas datēšanas metodes, lai izpētītu Becenberģera sāktu *Ramutten-Jahn* (tagad Melaši, Klaipēdas rajons) apbedījumu vietu (*Old data – new results. AMS 14C dating of Ramutten-Jahn cemetery samples from Prussia-Sammlung (East Prussia/MVF Berlin)*). Zuzanne Grunvalde (*Susanne Grunwald*, Mainca) uzsvēra Becenberģera, valodnieka un arheologa, auglīgu šo divu zinātnes nozaru apvienojumu (*Wenn Philologen ausgraben. Adalbert Bezenbergers Beitrag zur archäologischen Burgwallforschung um 1900*). Markuss Fāls (*Markus Falk*, Berlīne) runāja par Brandenburgas-Ansbahas markgrāfa Ģeorga Frīdriha 1578. gada edikta, ko analizējuši Becenberģers un Neselmanis, oriģināla un citu kopiju meklējumiem un sniedza šā dokumenta valodas salīdzinošu analīzi („*Diese bezeichne ich mit U, jenes mit U'*“ – *Bezenbergers Forschungen zu den alllitauischen Urkunden*).

Konferencē netrūka jautājumu un diskusiju, kas palīdzēja atklāt Adalberta Becenberģera daudzpusīgo akadēmisko talantu, kurš ar savu metodisko konsekvenci un precizitāti ir pārsteidzis ne vienu vien mūsdienu zinātnieku. Pasākuma starpdisciplināritāte atmaksājās nevis formāli, bet gan taustāmi un auglīgi, un par to jāpateicas Becenberģera dienu Berlīnē organizatoriem un sponsoriem.

Uz ziņojumu pamata sagatavotos rakstus plānots publicēt divos izdevumos: arheologu — „*Acta Praehistorica et Archaeologica (APA)*“ (Berlīne), valodnieku — „*Schriften der Gesellschaft für Baltische Studien*“ (Hamburga, Baar Verlag).

Dalia Kiseliūnaitė

Geolingvistikos centras

Lietuvų kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

dalia.kiseliunaite@lki.lt